

Vesipuitedirektiivin mukainen vesiympäristölle vaarallisten ja haitallisten aineiden kuormitusinventaario

Oulujoen–lijoen vesienhoitoalue

1. Johdanto

Vesienhoitoalueen yleiskuvaus

Oulujoen - lijoen vesienhoitoalue ulottuu Perämeren rannikolta valtakunnan itärajalle. Vesienhoitoalueen pinta-ala on 68 084 km², mistä maa-aluetta on 60 050 km², sisävesialuetta 4 698 km² ja rannikkovesialuetta 3 321 km². Vesienhoitoalueella on 468 000 asukasta.

Lainsäädäntö

Ympäristölaatu- ja vesipuitedirektiivin 5 artiklan velvoittamana ja toisen suunnittelukauden vesienhoidon osana tulee Suomen laatia selvitys eli inventaario vesiympäristölle vaarallisten aineiden asetuksen (1022/2006) liitteen 1C ja 1D aineiden päästöistä tai huuhtoutumista kullakin vesienhoitoalueella. Siten inventaarioon sisältyy 41 EU:n prioriteettiainetta /-aineryhmää ja 15 kansallista haitallista ainetta.

Vesienhoitoasetuksen (1040/2006) 22 §:n mukaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus huolehtii toimialueensa osalta siitä, että vesienhoitosuunnitelmaa varten laaditaan tarvittavat selvitykset. Vesienhoitosuunnitelmassa tulee esittää mm. yhteenveto pinta- ja pohjavesien tilaan kohdistuvasta merkittävästä kuormittavasta tai muuttavasta toiminnasta sekä selvitykset vesiympäristölle vaarallisten ja haitallisten aineiden päästöistä, huuhtoutumisesta ja esiintymisestä vesienhoitoalueella (23 §, liite 5 kohta 2 ja 2c).

Kuormitusinventaarion tehtävä on tukea vesien- ja merenhoidon suunnittelua sekä erityisesti toimenpideohjelmien laatimista ja niiden vaikuttavuuden arviointia. Inventaarion avulla vesien- ja merenhoidon suunnitteluun osallistuvat tahot saavat yhtenäistä vesiympäristölle vaarallisten ja haitallisten aineiden kuormitukseen liittyvää tietopohjaa vesien- ja merenhoidon suunnittelun tarpeisiin. Vesienhoidon yhtenä keskeisenä tavoitteena ja vaatimuksena on haitallisten ja vaarallisten aineiden päästöjen ja huuhtoutumien estäminen ja vähentäminen, mikä tulee osoittaa riittävän luotettavalla inventaariojärjestelmällä. On kuitenkin huomattava, että luonnosta peräisin olevien vaarallisten aineiden päästöjä kuten elohopean ja kadmiumin päästöjä ei ole mahdollista täysin lopettaa samoin kuin ei poltossa syntyvien PAH-yhdisteiden päästöjä. Myös keinot happamilta mailta tulevan metallikuormituksen vähentämiseksi ovat rajallisia.

Aineiden päästö- ja huuhtoutumatiedot raportoidaan EU:lle osana vesien- ja merenhoidon raportointimenettelyjä. Jäsenmaiden on ajantasaistettava selvityksensä vesipuitedirektiivin 5 artiklan 2 kohdassa tarkoitettujen analyysien yhteydessä eli seuraavan kerran 20.12.2013 mennessä. Ajantasaistetut selvitykset, mukaan lukien tämän inventaarion tulokset, julkaistaan tarkistetuissa vesienhoitosuunnitelmissa 20.3.2016 mennessä. Ensimmäisessä merenhoitosuunnitelmassa tarvittavat tiedot julkaistaan viimeistään 15.7.2015. Raportointien perusteella komissio varmistaa viimeistään vuonna

S Y K E

2018, että prioriteettiaineiden päästöt ja huuhtoutumat pienenevät vesipuidedirektiivin 4 artiklan tavoitteiden mukaisesti.

SYKE on tukenut ELY-keskuksia kuormitusinventaarion tekemisessä erityisesti hajapäästöjen sekä merialueille ja Vuokseen tapahtuvien ainevirtaamien osalta. SYKE kokoaa EU-raportoinnissa tarvittavat tiedot valtakunnallisella tasolla ja toimii EU-raportoinnin yhteystahona Suomessa.

Tässä raportissa esitetty kuormitusinventaario pintavesiin on tehty vesienhoitoaluetasolla seuraavasti:

- * ympäristölupavelvollisten laitosten (Kappale 2 Yhdyskunnat ja asutus, Kappale 3 Teollisuus ja yritystoiminta) osalta päästöt sisävesiin ja rannikkovesiin raportoidaan Euroopan päästöresterin (E-PRTR) vuoden 2010 päästötietojen mukaisesti veteen (pollutant releases to water).
- * laskeuma-arviot perustuvat mallinnettuihin tuloksiin vuoden 2010 kokonaislaskeumasta (kappale 5)
- * Jokien kautta mereen päätyvän ainevirtaaman arvioinnissa on käytetty vuosien 2008–2010 tietoja (kappale 6). Happamat sulfaattimaat on käsitelty osana kappaletta 6.

Ympäristölupavelvollisten laitosten (Kappale 2 Yhdyskunnat ja asutus, Kappale 3 Teollisuus ja yritystoiminta) osalta päästöt sisävesiin ja rannikkovesiin on eroteltu toisistaan. Sisävesiksi on luokiteltu järvi- ja jokimuodostumat sekä voimakkaasti muutetut vesistöt. Rannikkovesiksi on luokiteltu rannikkovesimuodostumat.

Arvioinnissa käytettiin yhteisön prioriteettiaineiden ja muiden pilaavien aineiden osalta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2000/60/EY, Euroopan parlamentin ja neuvoston päätöksen N:o 2455/2001/EY ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2006/11/EY asettamia määräyksiä. Direktiivin 2009/90/EY ja direktiivin 2008/105/EY kansallinen toimeenpano tuli kyseisten direktiivien määräysten mukaan saattaa voimaan vasta 20.8.2011 ja 13.7.2010.

Metsätaloudesta, kalankasvatuksesta, turvetuotannosta sekä pilaantuneilta maa-alueilta voi päästä vaarallisten aineiden asetuksen mukaisia aineita pintavesiin, mutta tällä hetkellä Suomessa ei pystytä arvioimaan niille päästöjä ja huuhtoumia.

Vähämerkityksellisten aineiden tunnistaminen

EU-komission kuormitusinventaario-ohjeen (European Commission 2012. Guidance Document No. 28 Technical Guidance on the Preparation of an Inventory of Emissions, Discharges and Losses of Priority and Priority Hazardous Substances. Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive (2000/60/EC). Technical Report 2012–058) mukaan kuormitusinventariossa tulee käsitellä syvemmin aineita, jotka ovat relevantteja vesienhoitoalueella, mikä arvioidaan seuraavin kriteerein:

- a) aineen pitoisuus on enemmän kuin puolet aineen ympäristölaatuunormista useammassa kuin yhdessä vesimuodostumassa tai
- b) tarkkailu- ja seurantatulokset osoittavat nousevaa pitoisuustrendiä eliöissä tai
- c) kuormitustarkkailutiedot tai huuhtoutumien arviointi osoittaa niin suuria ainepäästöjä, että jompikumpi em. kriteereistä voi täytyä

Inventaarion yhtenä tarkoituksena on lisäksi tunnistaa haitalliset aineet, joilla on vähäistä merkitystä vesienhoitoalueella, jotta inventaarion jatkotyössä voidaan keskittyä jäljelle jääneisiin aineisiin. Alla esitetty aineiden merkityksellisyyden tunnistaminen perustuu EU-komission kuormitusinventaario-ohjeen soveltamiseen (European Commission 2012).

Ensimmäisellä inventaariokierroksella on jouduttu tukeutumaan lähinnä a. ja c. kohdan tietoihin, koska pitoisuustrendien (kohta b) arviointi edellyttää 3-5 vuoden tiedot ja niitä ei tällä hetkellä ole käytettävissä.

S Y K E

Kuormituksen ja huuhtoumien arviointi ja niiden suuruuden arviointi (kohta c) tehdään tässä inventaariossa, mutta tietoa siitä mitä aineita ei esiinny jätevesissä, on käytetty aineiden merkittävyyden arvioinnissa. Myöhemmillä suunnittelukierroksilla tullaan käyttämään myös kohdan b tietoa (eliöiden pitoisuustrenditietoa vesienhoitoalueen seurantaohjelmasta). Vesienhoidon toisen suunnittelukauden kemiallinen ja ekologinen luokittelu ei ole vielä valmis, mutta tässä inventaariossa on hyödynnetty tietoja haitallisten ja vaarallisten aineiden esiintymisestä pintaveden vesifaasissa ja eliöstössä.

EU:n prioriteettiainelistalla on 12 kasvinsuojeluainetta. Huuhtouma-arviota ei tehty näille, sillä mikään näistä aineista ei ole Suomessa maatalouskäytössä (Taulukko 1.1). Kansallisesti valituista haitallisista aineista kuusi on Suomessa käytössä olevaa kasvinsuojeluainetta (Taulukko 1.2). Kansallisesti valitut kasvinsuojeluaineet arvioitiin vähämerkityksellisiksi vesienhoitoalueella (Taulukko 1.3).

Taulukko 1.1. EU:n prioriteettiainelistan kasvinsuojeluaineiden käyttö Suomessa. Lyhenteet viittaavat aineen aiempaan käyttöön Euroopassa: H = rikkakasvien torjunta-aine (herbisidi), I = hyönteisten torjunta-aine (insektisidi), F = kasvitautien torjunta-aine (fungisidi), B = muu eliöntorjunta-aine, käyttöä esim. teollisuudessa (biosidi)

Aine		käyttö Suomessa
Alakloori	(H)	Ei ole käytetty koskaan Suomessa
Atratsiini	H	Maatalouskäytön lisäksi käytetty aikanaan teiden ja ratojen pientareilla. Käyttöä rajoitettu 1980-luvulla, kielletty kokonaan 1991.
Syklodieeniset torjunta-aineet: aldriini, endriini, dieldriini, isodriini	I	Maatalouskäyttö kielletty Suomessa 1970, aldriini 1969. Endriiniä käytetty metsätaimatarhoilla vielä 1970-luvulla.
Klorfenfifossi	(I)	Ei ole käytetty koskaan Suomessa
Klorpyrifossi	I	Käyttö sallittu sisätiloissa (esim. eläinsuojissa) 2008 asti.
DDT	I	Käyttö kielletty 1976 Suomessa.
Diuroni	(H), B	Ei ole koskaan ollut maatalouskäytössä Suomessa. Biosidikäyttöä mm. maaleissa ja liimoissa.
Endosulfaani	I	Käyttöä rajoitettu jo 1984, viimeisenä käytössä mansikan tervetaimituotannossa 2005.
Heksakloorisykloheksaani (HCH)	I	Maatalouskäyttö kielletty Suomessa 1987.
Isoproturoni	(H) (B)	Ei ole koskaan käytetty Suomessa Biosidikäyttöä maaleissa
Simatsiini	H	Käytetty mm. marjatarhoilla ja hautausmailla. Käyttöä rajoitettu 1990-luvulla ja kaikki käyttö kielletty 2004.
Trifluraliini	H	Käytetty aiemmin mm. rypsilä. Käyttö kielletty Suomessa 2008, väliaikainen hyväksyntä kesäksi 2009.

Taulukko 1.2. Kansallisesti seurattavaksi valitut kasvinsuojeluaineet (samat lyhenteet kuin taulukossa 1.1)

Aine		käyttö Suomessa
MCPA	H	leveälehtisten rikkakasvien torjunta mm. vilja- ja nurmiviljelyksiltä (fenoksihappo)
Metamitroni	H	rikkakasvien torjunta mm. sokerijuurikasviljelyksiltä (ryhmä: triatsoni)
Tribenuroni-metyyli	H	rikkakasvien torjunta mm. vilja- ja nurmiviljelyksiltä (pien'annos herbisidi)
Dimetoaatti	I	tuhohyönteisten torjunta (esim. kirvat, kempit, luteet, kärsäkkäät, kärpäset)
Prokloratsi	F	härmän ja ruostetautien torjunta viljoilla; lumihomeen torjunta syysviljoilla
Mankotsebi	F	perunaruton torjunta; siemenperunan peittäus, herukoiden laikkutautien torjunta*

* HUOM! Mankotsebin hajoamistuotteena syntyvää etyleenitioureaa käytetään Suomessa teollisuuskemikaalina kumi- ja muovituotteiden sekä elektronisten komponenttien ja piirilevyjen valmistuksessa

Taulukossa 1.3 on esitetty vähämerkitykselliset aineet Oulujoen–lijoen vesienhoitoalueen pintavesissä. Aineiden merkityksellisyyden arvioinnin perusteena on käytetty seuraavaa:

- tiedot aineiden esiintymisestä pintaveden vesifaasissa ja eliöstössä v. 2007-2012 (PIVET-rekisteri, 28.3.2013); aine on merkityksellinen, jos mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde tai mitattu maksimipitoisuus / EQS kala on > 0,5 enemmän kuin yhdessä vesimuodostumassa vesienhoitoalueella.
- tiedot aineiden käyttökohteista ja -määristä (KETU-rekisteri) sekä käytön ja päästöjen rajoituksista ja kielloista Suomessa (mm. Koskinen ym. 2005, Seppälä ym. 2012)
- selvitykset, joiden perusteella tiedetään, että mitä ainetta ei päästetä eikä huuhtoudu pintavesiin ja mitä ei esiinny vesiympäristössä Suomessa (Dye ym. 2007, Hansen & Lassen 2008, VVY 2008, Kajaste ym. 2009, Nakari ym. 2009, Verta ym. 2009, Aaltonen 2011, Hallikainen ym. 2011, Mannio ym. 2011, Schlabach ym. 2011, Toivikko 2011, Mehtonen ym. 2012a ja b, Nakari ym. 2012, Siimes 2012, Remberger ym. 2013)
- tiedot aineiden kaukokulkeutumisesta (mm. Seppälä ym. 2012)

Muut kuin Taulukon 1.3 aineet ovat mukana jatkotarkastelussa.

Taulukko 1.3. Aineet, joilla on vähäistä merkitystä Oulujoen–lijoen vesienhoitoalueen pintavesissä

Aine	Perustelu
EU:n prioriteettiaineet, vaarallisten aineiden asetuksen (1022/2006) liite 1C	
alakloori	Kasvinsuojeluaine; ei ole käytetty koskaan Suomessa, mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5
antraseeni	Esiintyy mm. fossiilissa polttoaineissa ja kivihiilitervan johdannaistuotteissa, joista merkittävin kreosootti; muodostuu polttoprosesseissa, ei havaittu puhdistetusta yhdyskuntajätevedestä, mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5
atratsiini	Kasvinsuojeluaine; käyttöä rajoitettu 1980-luvulla ja kielletty kokonaan 1991, mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5
bentseeni	Teollisuuskemikaali; käyttöä toimialoilla, joiden jätevedet johdetaan yleisesti yhdyskuntajätevedenpuhdistamoille, ei havaittu puhdistetusta yhdyskuntajätevedestä, vuosien 2004-2005 tietojen perusteella mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5, haihtuva VOC-yhdiste
hiilitetra-kloridi	Teollisuuskemikaali, hyvin vähäistä käyttöä, ei havaittu puhdistetusta yhdyskuntajätevedestä, haihtuva VOC-yhdiste
C10-13-kloorialkaanit	Teollisuuskemikaali, ei enää käytössä, ei ole havaittu puhdistetusta yhdyskuntajätevedestä, kaukokulkeutuva
klorfenvinfossi	Kasvinsuojeluaine; ei ole käytetty koskaan Suomessa, mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5
klorpyrifossi (klorpyrifossi-etyyli)	Kasvinsuojeluaine; käyttö sallittu sisätiloissa (esim. eläinsuojissa) 2008 asti, mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5
syklodieeni-torjunta-aineet: aldrini, dieldriini, endriini, isodriini	Kasvinsuojeluaine; maatalouskäyttö kielletty 1970, aldrini 1969, endriiniä käytetty metsätaimatarhoilla vielä 1970-luvulla, ei ole havaittu pintavedestä, kaukokulkeutuva
kokonais- DDT, para-para-DDT	Kasvinsuojeluaine; käyttö kielletty 1976, mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5, kaukokulkeutuva
1,2-dikloorietaani	Teollisuuskemikaali, hyvin vähäistä käyttöä, ei havaittu puhdistetusta yhdyskuntajätevedestä, vuosien 2004-2005 tietojen perusteella mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5, haihtuva VOC-yhdiste
dikloorimetaani	Teollisuuskemikaali; käyttöä toimialoilla, joiden jätevedet johdetaan yleisesti yhdyskuntajätevedenpuhdistamoille, vuosien 2004-2005 tietojen perusteella mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5, haihtuva VOC-yhdiste
diuroni	Teollisuuskemikaali, ei ole koskaan ollut kasvinsuojeluainekäytössä, mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5

endosulfaani	Kasvinsuojeluaine; käyttöä rajoitettu 1984, viimeisenä käytössä mansikan tervetaimituotannossa 2005 Puunsuoja-aine; ei enää käytössä, syksystä 2005 lähtien kaikki käyttö kielletty, mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5, kaukokulkeutuva
fluoranteeni	syntyy orgaanisten aineiden palaessa epätäydellisesti. Esiintyy kivihiilitervassa sekä mm. bitumissa ja tervassa, ei havaittu puhdistetusta yhdyskuntajätevedestä, mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5
heksaklooribentseeni	Käyttö kasvinsuojeluaineena kielletty 1996 mutta käyttö loppui jo 1977 ja teollisuuskemikaalina 2002; muodostuu kemianteollisuuden sivutuotteena, ei havaittu puhdistetusta yhdyskuntajätevedestä, mitattu maksimipitoisuus/EQS kala -suhde < 0,5, kaukokulkeutuva
heksaklooributadieeni	Teollisuuskemikaali; ei enää käytössä, muodostuu kemianteollisuuden sivutuotteena, ei havaittu puhdistetusta yhdyskuntajätevedestä, mitattu maksimipitoisuus/EQS kala -suhde < 0,5, kaukokulkeutuva
heksakloorisykloheksaani	Kasvinsuojeluaine (gamma-isomeeri, lindaani); maatalouskäyttö kielletty Suomessa 1987 puutavaran suojauskäyttö loppui 1990-luvun puoleenväliin mennessä, ei enää käytössä, mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5, kaukokulkeutuva
isoproturoni	Kasvinsuojeluaineena ei ole käytetty koskaan, vähäistä käyttöä teollisuuskemikaalina, mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5
naftaleeni	Esiintyy pääasiassa raudan valmistuksen sivutuotteena syntyvässä kivihiilitervassa sekä vähäisemmässä määrin kreosootissa, ei havaittu puhdistetusta yhdyskuntajätevedestä, vuosien 2004-2005 tietojen perusteella mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5, haihtuva VOC-yhdiste
pentaklooribentseeni	Teollisuuskemikaalina käyttö kielletty 1996 mutta käyttö loppui jo 1992; muodostuu polttoprosesseissa (erityisesti jätteenpoltossa), mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5, kaukokulkeutuva
pentakloorifenoli	Teollisuuskemikaali; käyttö kielletty vuonna 1989, vuosien 2004-2005 tietojen perusteella mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5, kaukokulkeutuva
bentso(a)pyreeni	Syntyy orgaanisen aineksen kuten hiilivetyypohjaisen polttoaineen palaessa epätäydellisesti. Esiintyy pääasiassa raudan valmistuksen sivutuotteena syntyvässä kivihiilitervassa mutta myös maaleissa, ei havaittu puhdistetusta yhdyskuntajätevedestä mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5, kaukokulkeutuva
bentso(b)fluoranteeni & bentso(k)fluoranteeni	Syntyy orgaanisen aineksen kuten hiilivetyypohjaisen polttoaineen palaessa epätäydellisesti. Esiintyy kemikaalivalmisteissa, jotka sisältävät kreosoottiöljyä, ei havaittu puhdistetusta yhdyskuntajätevedestä, mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5, kaukokulkeutuvia
bentso(ghi)peryleeni & indeno(1,2,3-cd)pyreeni	Syntyy orgaanisen aineksen kuten hiilivetyypohjaisen polttoaineen palaessa epätäydellisesti, ei havaittu puhdistetusta yhdyskuntajätevedestä, mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5, indeno(1,2,3-cd)pyreeni kaukokulkeutuva
simatsiini	Kasvinsuojeluaine; käyttöä rajoitettu 1990-luvulla ja kaikki käyttö kielletty 2004, mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5
tetrakloorieteeni (tetrakloorietyleni)	Teollisuuskemikaali; käyttöä toimialoilla, joiden jätevedet johdetaan yleisesti yhdyskuntajätevedenpuhdistamoille, käyttömäärä pudonnut vuosien 2001-2004 tasosta (360-800 tn/a) vuoteen 2010 (90 tn/a)

	[2011-2012 40-60 tn/a], ei havaittu puhdistetusta yhdyskuntajätevedestä, haihtuva VOC-yhdiste
trikloorieteeni (trikloori-etyleeni)	Teollisuuskemikaali; käyttöä toimialoilla, joiden jätevedet johdetaan yleisesti yhdyskuntajätevedenpuhdistamoille, käyttömäärä pudonnut vuosien 2001-2004 tasosta (620-1160 tn/a) vuoteen 2010 (160 tn/a) [2011-2012 20-40 tn/a], ei havaittu puhdistetusta yhdyskuntajätevedestä, haihtuva VOC-yhdiste
triklooribentseenit	Teollisuuskemikaali; ei enää käytössä, ei havaittu puhdistetusta yhdyskuntajätevedestä, vuosien 2004-2005 tietojen perusteella mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5, haihtuva VOC-yhdiste
trikloorimetaani (kloroformi)	Teollisuuskemikaali; ei enää käytössä, vuosien 2004-2005 tietojen perusteella mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5, haihtuva VOC-yhdiste
trifluraliini	Kasvinsuojeluaine; käyttö kielletty 2008, väliaikainen hyväksyntä kesäksi 2009, mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5, kaukokulkeutuva
Kansalliset haitalliset aineet, vaarallisten aineiden asetuksen (1022/2006) liite 1D	
klooribentseeni	Teollisuus- ja kuluttajakemikaali; ei havaittu puhdistetusta yhdyskuntajätevedestä, vuosien 2004-2005 tietojen perusteella mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5, haihtuva VOC-yhdiste
1,2-diklooribentseeni	Teollisuus- ja kuluttajakemikaali; ei havaittu puhdistetusta yhdyskuntajätevedestä, vuosien 2004-2005 tietojen perusteella mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5, haihtuva VOC-yhdiste
1,4-diklooribentseeni	Teollisuus- ja kuluttajakemikaali; vuosien 2004-2005 tietojen perusteella mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5, haihtuva VOC-yhdiste
butyylibentsyyliiftalaatti (BBP)	Teollisuus- ja kuluttajakemikaali, mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5
dibutyyliiftalaatti (DBP)	Teollisuus- ja kuluttajakemikaali, mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5
resorsinoli (1,3-bentseenidioli)	Teollisuus- ja kuluttajakemikaali; ei havaittu puhdistetusta yhdyskuntajätevedestä, vuoden 2005 tietojen perusteella ei havaittu pintavesistä
bronopoli (2-bromi-2-nitropropani-1,3-diol)	Teollisuus- ja kuluttajakemikaali, ei havaittu puhdistetusta yhdyskuntajätevedestä ja teollisuusjätevedestä, vuoden 2005 tietojen perusteella ei havaittu pintavesistä
dimetoaatti	Kasvinsuojeluaine; mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5
MCPA	Kasvinsuojeluaine; mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5
metamitroni	Kasvinsuojeluaine; mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5
prokloratsi	Kasvinsuojeluaine; mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5
etyleenitiourea	Kasvinsuojeluaine; mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5
tribenuroni-metyyli	Kasvinsuojeluaine; mitattu maksimipitoisuus/AA-EQS -suhde < 0,5

2. Yhdyskunnat ja asutus

2.1 Yleiskatsaus

Oulujoen - Iijoen vesienhoitoalueella on 468 000 asukasta, joista yli 80 % asuu Pohjois-Pohjanmaalla. Väestöstä 96 % on liittynyt vesihuoltolaitosten vesijohtoverkostoihin ja 76 % viemäriverkostoihin. Yhdyskuntajätevedenpuhdistamoiden päästöt ovat luonteeltaan pistekuormitusta.

Vesienhoitoalueella sijaitsee yhdyskuntajätevedenpuhdistamoja kokoluokittain seuraavasti:

- 1 kpl > 100 000 AVL –laitosta
- 25 kpl 2000 - 100 000 AVL –laitosta

2.2. Päästöt

Vuoden 2010 yhdyskuntajätevedenpuhdistamojen päästötiedot pintavesiin perustuvat EPRTTR-rekisterin tietoihin (Taulukko 2.1).

Taulukko 2.1. Yhdyskuntajätevedenpuhdistamojen päästöt pintavesiin vuonna 2010 (Lähde EPRTTR-rekisteri)

Vesistö- tai rannikkovesialue, johon päästö kohdistuu	Laitosten lkm	Päästöt (kg/a)
99.61 Oulun rannikkoalue (rannikkovesi)	1	Hg: 3,1 Ni: 188 DEHP: 5,4 NP/NPE: 7,0 OP/OPE: 6,1

3. Teollisuus ja yritystoiminta

3.1 Yleiskatsaus

Teollisuuden päästöt ovat luonteeltaan pistekuormitusta. Vesienhoitoalueen massa- ja paperiteollisuus sekä kemianteollisuus sijaitsee Oulussa ja terästeollisuus Raahessa. Teollisuuslaitoksista kohdistuu pilaavien aineiden pistemäistä kuormitusta Oulun ja Raahen edustan merialueille.

Kaivosteollisuuden kuormitus kohdistuu vesienhoitoalueen eteläisellä osalla Pyhäjärven Junttiselälle ja Nivalassa Kalajokeen.

3.2 Päästöt

Vuoden 2010 teollisuuden ja yritystoiminnan päästötiedot pintavesiin perustuvat EPRTTR-rekisterin tietoihin (Taulukko 3.1).

Taulukko 3.1. Teollisuuden päästöt pintavesiin vuonna 2010 (Lähde EPRTTR-rekisteri ja Tuhkajoen valuma-alueen osalta Kainuun ELY-keskus)

Vesistö- tai rannikkovesialue, johon päästö kohdistuu	Laitosten lkm	Päästöt (kg/a)
59.331 Paltaselän lähialue (sisävesi)	1	Ni: 93
99.51 Raahen rannikkoalue (rannikkovesi)	1	Pb: 23
54.051 Pyhäjärven lähialue (sisävesi)	1	Cd: 5,49
59.817 Lahnasjoki (sisävesi)	1	Ni: 62,0
53.041 Pidisjärven lähialue (sisävesi)	1	Ni: 224
99.61 Oulun rannikkoalue (rannikkovesi)	1	Hg: 1,35
59.885 Tuhkajoen valuma-alue (sisävesi)	1	Ni: 155

S Y K E

4. Maatalouden kasvinsuojeluaineet

Maatalouden kasvinsuojeluaineet ovat vähämerkityksellisiä aineita vesienhoitoalueella ja niiden huuhtoumia pintavesiin ei ole arvioitu. Pohjoisen sijainnin ja hyvin harvan asutuksen vuoksi vesienhoitoalueella on peltoviljely vähäistä.

5. Laskeuma

Laskeuma on luonteeltaan hajakuormitusta. Laskeuma vesienhoitoalueen koko pinta-alalle sekä sisävesiin arvioitiin kadmiumille, elohopealle ja lyijylle. Kadmiumin, elohopean ja lyijyn laskeuman arviot perustuvat mallinnettuihin tuloksiin vuoden 2010 kokonaislaskeumasta, johon luetaan mukaan sekä Suomen päästölähteistä että kaukokulkeutumasta peräisin oleva raskasmetallilaskeuma. Mallitulokset on haettu EMEP:in verkkopalvelusta 50 km hilassa. Raskasmetallien laskeumamalli on YK:n Euroopan talouskomission kaukokulkeutumissopimuksen (UNECE Convention on Long Range Transboundary Air Pollution) alaisen EMEP-seurantaohjelman kehittämä. Raskasmetallilaskeumamallista saatiin kunkin 50x50 km² ruudun pinta-ala-kohtaiset laskeumat kadmiumille Cd (g km⁻² a⁻¹), elohopealle Hg (g km⁻² a⁻¹) ja lyijylle Pb (kg km⁻² a⁻¹). Paikkakohtaiset laskeumat (kg a⁻¹) määritettiin kertomalla pinta-ala-kohtaiset laskeumat kunkin EMEP-ruudun tai sen osan pinta-alalla. Vesienhoitoalueelle määritettiin laskeumasta peräisin olevat kadmiumin, elohopean ja lyijyn kokonaiskuormat laskemalla yhteen paikkakohtaiset laskeumat. Laskeumasta kohdistuva kuormitus sisävesiin arvioitiin kertomalla vesienhoitoalueen kokonaiskuorma alueen sisävesien osuudella, joka saatiin vesienhoitosuunnitelmassa annetusta aluekuvauksesta. Laskeuman laskentamenettely kokonaisuudessaan on kuvattu Liitteessä 1.

Lyijyn ilmaperäinen laskeuma on selvästi suurin, minkä jälkeen seuraavaksi suurimmat ovat kadmiumin ja elohopean laskeumat (Taulukko 5.1).

Taulukko 5.1. Metallien ilmaperäinen laskeuma

Laskeuma	Kadmium kg/a	Elohopea kg/a	Lyijy kg/a
Laskeuma koko VHA:lle	582	569	15 925
Laskeuma VHA:n sisävesiin	40	39	1 099

6. Merialueelle päätyvä ainevirtaama jokien kautta sekä happamat sulfaattimaat

6.1 Menetelmä-kuvaus

Merialueille jokien kautta päätyvän ainevirtaama koostuu metallien osalta pääosin luonnon huuhtoumasta (mm. happamat sulfaattimaat) mutta myös ihmisen aiheuttamasta piste- ja hajakuormituksesta valuma-alueella. Synteettisten orgaanisten aineiden jokiainevirtaamat mereen indikoivat ihmisten aiheuttamaa piste- ja hajakuormitusta.

Humus toimii metallien kuljettajana vesifaasissa, riippumatta metallien alkuperästä. Laajoihin kartoitusaineistoihin perustuen näyttää siltä, että eräillä metalleilla juuri humuspitoisuus säätelee metallin pitoisuutta vesifaasissa (Cr, Fe, Cu, Ni, Pb), toisilla taas happamuus säätelee esiintymistä enemmän (Cd, Zn). Nämä tekijät vaikuttavat siten metallien kokonaishuuhtoumaan.

Jokien ainevirtaama mereen laskettiin virtaamien ja pitoisuuksien kuukausittaisista keskiarvoista käyttäen aineistona vuosien 2008–2010 PIVET- ja HYDRO-dataa. Ainevirtaama-arviot perustuvat metallien kokonaispitoisuus-analyysihin. Vesienhoitoalueen kaikkien jokien ainevirtaamia ei ole arvioitu, koska ne eivät ole sisältyneet seurantaohjelmaan. Vedenlaadun näytteenottopisteet sijaitsivat jokisuiden läheisyydessä. Mikäli jonkun kuukauden pitoisuus puuttui, korvattiin se kausikeskiarvolla. Kaudet oli määritelty näytteenottoaikan maantieteellisen sijainnin perusteella yrittäen huomioida virtaamien vuodenaikaisvaihtelut. Niissä tapauksissa, missä kausikeskiarvokin puuttui, korvattiin puuttuva kuukausikeskiarvo vuosikeskiarvolla.

Joen ainevirtaama laskettiin siinä tapauksessa jos näytteiden lukumäärä oli ≥ 5 kpl/a. Jos näytteiden lukumäärä < 5 kpl/a, on ilmoitettu onko ainetta havaittu joesta, mutta ainevirtaamaa ei ole laskettu.

Haitallisten aineiden pitoisuudet jäivät joidenkin aineiden osalta melko usein määritystarkkuuden alarajan alapuolelle. Jokien ainevirtaama-arvioiden pohjana olevien pintavesipitoisuustulosten laskennassa on käytetty alle määritysrajojen olevien tulosten osalta laskentakaavan 1 mukaista menettelyä, jota käytetään HELCOM:in kuormitusinventaariossa kaikkien Itämeren rantavaltioiden ainevirtaama-arvioissa (HELCOM PLC, HELCOM 2011).

$$(100\%-A)*LOQ \quad (1)$$

missä A on määritystarkkuuden alarajan alapuolelle jäävien näytteiden prosentuaalinen osuus ja LOQ on määritystarkkuuden alaraja.

6.2. Ainevirtaamat

Tutkittujen jokien kautta keskiselle ja pohjoiselle Perämerelle päätyvistä metallien ainevirtaamista suurimmat ovat nikkelillä (n. 13 000- 49 000 kg/a) ja lyijyllä (n. 1500-5100 kg/a) ja sen jälkeen kadmiumilla (73-383 kg/a) ja elohopealla (16-52 kg/a). Ainevirtaamissa on merkittävää hydrologisista olosuhteista aiheutuvaa vuosien välistä vaihtelua. Kalajoen, Oulujoen ja Lijoen ainevirtaamat mereen ovat olleet suurimmat (Taulukko 6.1). Suurimmat vuotuiset ainevirtaamat ovat joissa, joiden virtaamat ovat suuret kuten Oulu- ja Lijoessa. On huomattava, että taulukossa 6.1 esitetyt ainevirtaamat eivät kuvaa absoluuttisesti oikein vesienhoitoalueelta mereen päätyvää kokonaisainevirtaamaa, koska vesienhoitoalueen kaikki joet eivät sisälly seurantaan. Tutkittujen jokien virtaaman osuus kaikista mereen laskevien jokien virtaamasta vesienhoitoalueella on 54 %. Näiden jokien ainevirtaamien pitkäaikainen seuranta indikoi hyvin mereen päätyvien metallien ainevirtaamien trendiä vesienhoitoalueella.

Vesienhoitoalueella esiintyy happamia sulfaattimaita (hs) ainakin korkeustasolle 100 mpy saakka. Ne aiheuttavat paikoin vakavia riskejä vesiympäristölle erityisesti pienvessissä. Happamilta sulfaattimailta huuhtoutuu vesistöihin suuria määriä mm. nikkeliä ja kadmiumia. Riski on maannousun vuoksi suuri lähellä rannikkoa, missä paikoin hs-maat esiintyvät kartoitusten mukaan vain 20-40 cm maanpinnan alapuolella. Rannikkoalue on hyvin alavaa ja tasaista, minkä vuoksi maankuivatus on voimallista ja aiheuttaa siten sulfidipitoisten maiden hapettumista.

Taulukko 6.1. Tutkittujen jokien kautta keskiselle ja pohjoiselle Perämerelle päätyvä metallien bruttoainevirtaama vuosina 2008-2010. hav = yli määräysrajan olevien näytteiden lukumäärä. kok = näytteiden kokonaislukumäärä. ETD = Ei tarpeeksi dataa ainevirtaaman arviointiin; näytteiden lukumäärä < 5 kpl/a.

Joki	Vuosi	MQ m ³ /s	Cd kg/a	hav/ kok	Hg kg/a	hav/ kok	Ni kg/a	hav/ kok	Pb kg/a	hav/ kok
KALAJOKI	2008	65,6	86	13/13	ei dataa	-	19136	13/13	648	13/13
	2009	26,9	ETD	2/2	ei dataa	-	ETD	2/2	ETD	2/2
PYHÄJOKI	2008	44,0	47	18/18	6,7	17/18	4025	18/18	427	18/18
	2009	22,7	20	16/17	2,2	11/16	1641	17/17	198	17/17
	2010	27,3	23	13/14	4,2	11/14	1805	14/14	230	14/14
SIIKAJOKI	2008	60,2	61	18/18	ei dataa	-	7984	18/18	558	18/18
	2009	32,3	28	17/17	ei dataa	-	3250	17/17	269	17/17
	2010	42,7	30	10/10	ei dataa	-	4088	10/10	263	10/10
OULUJOKI	2008	343,6	56	4/16	16	7/16	11130	16/16	998	16/16
	2009	231,3	7,4	1/13	8,4	4/12	6502	13/13	635	13/13
	2010	251,7	12	1/13	16,1	7/13	7236	13/13	688	13/13
KIIMINGINJOKI	2008	61,1	31	16/17	8,4	17/17	2424	17/17	535	17/17
	2009	41,4	18	8/15	5,7	12/14	1439	15/15	442	15/15
	2010	44,6	23	10/13	5,3	12/13	1574	12/12	401	13/13
IIJOKI	2008	223,5	88	9/16	21,2	13/17	3960	17/17	1613	17/17
	2009	151,0	ETD	1/3	ETD	1/3	ETD	3/3	ETD	3/3
KUIVAJOKI	2008	25,5	14	15/17	ei dataa	-	662	17/17	286	17/17
	2009	15,2	ETD	2/3	ei dataa	-	ETD	3/3	ETD	3/3
Yhteensä	2008	823,5	383	-	52	-	49 321	-	5 065	-
	2009	520,8	73	-	16	-	12 832	-	1 544	-
	2010	366,3	88	-	26	-	14 703	-	1582	-

Oulujoesta on mittauksissa havaittu DEHP:ta vuosina 2008 ja 2009 (Taulukko 6.2). Fenolisia yhdisteitä (nonyylifenolin tekninen seos (NPT), 4-n-nonyylifenoli (NP4), nonyylifenolimonooksyalaatti (NP1EO), nonyylifenolidietoksyalaatti (NP2EO) ja), oktyylifenoli (OP), para-tert-oktyylifenoli (PTOF) ei ole mittauksissa havaittu vuosina 2008-2009 Oulujoesta (näytteiden lukumäärä 6-7 kpl/a). Vuodelta 2010 ei ole tietoa.

Taulukko 6.2. Oulujoen kautta pohjoiselle Perämerelle päätyvä DEHP:n ainevirtaama vuosina 2008-2009. Vuodelta 2010 ei ole tietoa. hav = yli määräysrajan olevien näytteiden lukumäärä. kok = näytteiden kokonaislukumäärä.

joki	vuosi	DEHP kg/a	hav /kok
OULUJOKI	2008	8371	4/9
	2009	856	1/11

On huomattava, että taulukossa 6.2 esitetyt ainevirtaamat eivät kuvaa absoluuttisesti oikein vesienhoitoalueelta mereen päätyvää kokonaisainevirtaamaa, koska kaikki joet eivät sisälly seurantaan. Ainevirtaamien pitkäaikainen seuranta indikoi kuitenkin ainevirtaaman trendiä vesienhoitoalueella.

7. Yhteenveto

Nikkelin päästöt pintavesiin ovat suurimmat. Teollisuudesta aiheutuu nikkelin, kadmiumin, elohopean ja lyijyn päästöjä pintavesiin. Yhdyskuntajätevedenpuhdistamoilta pääsee nikkeliä, elohopeaa, DEHP:ia, NP:a ja OP:a pintavesiin. Nikkelin, kadmiumin ja lyijyn osalta teollisuuden päästöt pintavesiin ovat suuremmat kuin yhdyskuntajätevedenpuhdistamojen, mutta elohopean osalta tilanne on toisinpäin.

Hajakuormitustyyppinen ilmaperäinen laskeuma sisävesiin on kadmiumin osalta noin 7, elohopean osalta 9 ja lyijyn osalta 48 kertaa suurempaa kuin laitosten pistekuormitus pintavesiin.

Jokien kautta keskiselle ja pohjoiselle Perämerelle päätyvistä metallien ainevirtaamista suurimmat ovat nikkelillä sekä lyijyllä ja sen jälkeen kadmiumilla ja elohopealla. Ainevirtaamisissa on merkittävää hydrologisista olosuhteista aiheutuvaa vuosien välistä vaihtelua. Jokien metallivirtaamat mereen ovat bruttokuormituksia eli kuormitusarviot sisältävät jokivedessä luontaisesti esiintyvistä metalleista aiheutuvan osuuden. Happamilta sulfaattimailta huuhtoutuu vesistöihin suuria määriä mm. nikkeliä ja kadmiumia.

Jokien ainevirtaama mereen on elohopean osalta 5,8, nikkelin osalta 78 ja lyijyn osalta 69 kertaa suurempi kuin pistemäiset päästöt rannikkovesiin vuonna 2010. Kasvinsuojeluaineita ei ole mittauksissa havaittu Perämerelle laskevasta Oulujoesta.

Jokien ainevirtaamat eivät kuvaa täysin oikein vesienhoitoalueelta mereen päätyvää kokonaisainevirtaamaa, koska vesienhoitoalueen kaikki joet eivät sisälly seurantaan. Tutkittujen jokien ainevirtaamien pitkäaikainen seuranta indikoi kuitenkin hyvin mereen päätyvien ainevirtaamien trendiä koko vesienhoitoalueella.

Taulukko 7.1. Metallien, DEHP:n, NP:n ja OP:n päästöt pintavesiin sekä ilmaperäinen laskeuma vuonna 2010.

Päästölähde / kulkeumareitti	Cd kg/a	Hg kg/a	Ni kg/a	Pb kg/a	DEHP kg/a	NP kg/a	OP kg/a
Yhdyskuntajätevedenpuhdistamot, sisävesiin	-	-	-	-	-	-	-
Yhdyskuntajätevedenpuhdistamot, rannikkovesiin	-	3,1	188	-	5,4	7	6,1
Teollisuus, sisävesiin	5,49	-	534	-	-	-	-
Teollisuus, rannikkovesiin	-	1,35	-	23	-	-	-
Päästöt, yhteensä	5,49	4,45	722	23	5,4	7	6,1
Laskeuma VHA:n sisävesiin	40	39	-	1 099	-	-	-
Laskeuma koko VHA:lle	582	569	-	15 925	-	-	-

Taulukko 7.2. Jokien kautta merialueelle päätyvä metallien bruttoainevirtaama ja jokien lukumäärä, joilla analysoitu metalleja.

Vuosi	Jokien lukumäärä	MQ m ³ /s	Cd kg/a	Hg kg/a	Ni kg/a	Pb kg/a
2008	Hg:4, muut 7	824	383	52	49321	5065
2009	Hg:3, muut 4	521	73	16	12832	1544
2010	Hg:3, muut 4	366	88	26	14703	1582

Lyhenteet

ArcGis = Paikkatieto-ohjelma
AVL = Asukasvastineluku
BBP = Butyylibentsyyliftalaatti
Cd = Kadmium
DBP = Dibutyyliftalaatti
DDT = Diklooridifenyylitrikloorietaani
DEHP = Di(2-etyyliheksyyli)ftalaatti
ELY-keskus = Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
EMEP = European Monitoring and Evaluation Programme
EMEP MSC-e = European Monitoring and Evaluation Programme Meteorological Synthesizing Centre-East
EPRTTR = Euroopan päästö- ja siirtorekisteri
EQS = Ympäristölaatumormi, Environmental Quality Standards
HCH = Heksakloorisykloheksaani
HELCOM = Itämeren merellisen ympäristön suojelukomissio, Helsingin komissio
Hg = Elohopea
HYDRO = Hydrologian ja vesien käytön tietokanta
IL = Ilmatieteen laitos
KETU = Sosiaali- ja terveysalan lupaviraston (Valviran) ylläpitämä kemikaalien kansallinen tuoterekisteri
LOQ = Määrittäysraja
MCPA = 2-metoksi-4-kloorifenoksietikkahappo
mpy = metriä merenpinnan yläpuolella
MQ = Virtaamien tietyn ajan keskiarvo, yksikkö kuutiometriä sekunnissa (m³/s)
Ni = Nikkeli
NP = Nonyylifenoli
NP1EO = Nonyylifenolimonoetoksyalaatti
NP2EO = Nonyylifenolidietoksyalaatti
NP4 = 4-n-nonyylifenoli
NPE = Nonyylifenolietoksyalaatti
NPT = Nonyylifenolin tekninen seos
OP = Oktyylifenoli
OPE = Oktyylifenolietoksyalaatit
PAH = Polysykliset aromaattiset hiilivedyt
Pb = Lyijy
PIVET = Pintavesien tilan tietojärjestelmä
PLC = Pollution load compilation
PTOF = Para-tert-oktyylifenoli
SYKE = Suomen ympäristökeskus
UNECE = YK:n Euroopan talouskomissio, United Nations Economic Commission for Europe
VHA = Vesienhoitoalue
VOC-yhdiste = Haihtuva orgaaninen yhdiste, Volatile Organic Compound

Kirjallisuutta

- Aaltonen, E-K. 2011. Haitallisten aineiden kartoitus Kokkolan, Pietarsaaren ja Vaasan jätevedenpuhdistamoilla vuosina 2009 ja 2010. Pohjanmaan vesi ja ympäristö ry. 13 s. + liitteet.
- Dye, C., Schlabach, M., Green, J., Remberger, M., Kaj, L., Palm-Cousins, A. & Brorström-Lundén, E. 2007. Bronopol, Resorcinol, m-Cresol and Triclosan in the Nordic Environment. Nordic Council of Ministers, Denmark. TemaNord 2007:585. 81 s. www.norden.org/en/publications
- European Commission 2012. Guidance Document No. 28 Technical Guidance on the Preparation of an Inventory of Emissions, Discharges and Losses of Priority and Priority Hazardous Substances. Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive (2000/60/EC). Technical Report 2012-058.
- Hansen, A. B. & Lassen, P. 2008. Screening of phenolic substances in the Nordic environments. Nordic Council of Ministers, Copenhagen. TemaNord 2008:530. www.norden.org/en/publications
- HELCOM. 2011. The Fifth Baltic Sea Pollution Load Compilation (PLC-5). Balt. Sea Environ. Proc. No. 128.
- Hallikainen, A., Airaksinen, R., Rantakokko, P., Koponen, J., Mannio, J., Vuorinen, P. J., Jääskeläinen, T. & Kiviranta, H. 2011. Itämeren kalan ja muun kotimaisen kalan ympäristömyrkyt: PCDD/F-, PCB-, PBDE-, PFC- ja OT-yhdisteet. Eviran tutkimuksia 2/2011. 101 s.
- Kajaste, I., Muurinen, J., Räsänen, M., Vahtera, E. & Pääkkönen, J-P. 2009. Helsingin ja Espoon merialueen tila vuonna 2008 – jätevesien vaikutusten velvoitetarkkailu. Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen julkaisuja 7/2009. s. 66-74.
- Koskinen, P., Silvo, K., Mehtonen, J., Ruoppa, M., Hyytiä, H., Silander, S. & Sokka, L. 2005. "Esiselvitys tiettyjen haitallisten aineiden päästöistä". Suomen ympäristö 810. 84 s.
- Mannio J. 2001. Responses of headwater lakes to air pollution changes in Finland. Monographs of the Boreal Environment Research 18, 48pp.
- Mannio, J. Mehtonen, J., Londesborough, S., Grönroos, M., Paloheimo, A., Köngäs, P., Kalevi, K., Erkomaa, K., Huhtala, S., Kiviranta, H., Mäntykoski, K., Nuutinen, J., Pauku, R., Piha, H., Rantakokko, P., Sainio, P. & Welling, L. 2011. Vesiympäristölle haitallisten teollisuus- ja kuluttaja-aineiden kartoitus vesiympäristössä (VESKA1). Suomen ympäristö 3/2011. 97 s.
<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=133514&lan=fi>
- Mehtonen J., Verta, M., Munne P., 2012a. Summary report Finland - Identification of sources and estimation of inputs/impacts on the Baltic Sea. COHIBA Work Package 4. 409 s. http://www.cohiba-project.net/publications/en_GB/publications/_files/87107384988993099/default/FI%20WP4%20National%20report%20FINAL.pdf
- Mehtonen, J., Mannio, J., Kalevi, K., Huhtala, S., Nuutinen, J., Perkola, N., Sainio, P., Pihlajamäki, J., Kasurinen V., Koponen, J., Pauku, R., & Rantakokko, P. 2012b. Tiettyjen haitallisten orgaanisten yhdisteiden esiintyminen yhdyskuntajätevedenpuhdistamoilla ja kaatopaikoilla. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 29/2012.
- Nakari, T., Pehkonen, R., Nuutinen, J. & Järvinen, O. Sisä- ja rannikkovesien ympäristömyrkköjen seuranta v. 2006 – 2008. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 18 / 2009. 29 s.

Nakari, T., Schultz, E., Munne, P., Sainio, P. & Perkola, N. Haitallisten aineiden pitoisuudet puhdistetuissa jätevesissä ja jätevesien toksisuus. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 7/2012. 44 s.
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=409494&lan=fi>

Remberger, M., Kaj, L., Hansson K., Andersson, H., Brorström-Lundén, E., Lunder, H. & Schlabach, M. 2013. Selected Plasticisers and Additional Sweeteners in the Nordic Environment. TemaNord 2013:505. 65 s. + liitteet. Nordic Council of Ministers. www.norden.org/en/publications

Schlabach, M., Remberger, M., Brorström-Lundén, E., Norström, K., Kaj, L., Andersson, H., Herzke, D., Borgen, A. & Harju, M. 2011. Brominated Flame Retardants (BFR) in the Nordic Environment. TemaNord 2011:528. 86 s. Nordic Council of Ministers. www.norden.org/en/publications

Seppälä, T., Häkkinen, E., Munne, P., Vikström, L., Pyy, O., Jouttijärvi, T., Mehtonen, J., Johansson, M. 2012. Pysyviä orgaanisia yhdisteitä koskevan Tukholman yleissopimuksen veloitteiden kansallinen täytäntöönpano suunnitelma (NIP). Kansallinen tahattomasti tuotettujen POP-yhdisteiden päästöjen vähentämissuunnitelma (NAP). Suomen ympäristökeskuksen raportteja 23/2012. 70 s.

Siimes, K. 2012. Pintavesien torjunta-aineseurannan tuloksia 2009-2011. MaaMet-hanke. 13 s.

Toivikko, S. 2011. HAVAVESI-raportti. Vesi- ja viemärilaitos. 5 s. + liitteet.

Verta M., Kauppila T., Londesborough S., Mannio J., Porvari P., Rask M., Vuori K-M. ja Vuorinen P.J. 2010. Metallien taustapitoisuudet ja haitallisten aineiden seuranta Suomen pintavesissä : ehdotus laatunormidirektiivin toimeenpanosta Helsinki : Suomen ympäristökeskus, 2010. Suomen ympäristökeskuksen raportteja, ISSN 1796-1726 ; 2010, 12 ISBN 978-952-11-3779-2 (pdf)

Verta, M., Mattila, T., Mehtonen, J., Silvo, K., Mannio J., Londesborough, S., Väisänen, S. & Lahti, K. 2009. Report on Vantaa River case study. EU project SOCOPSE; WP 5 Deliverable 5.2. 43 s.

Vesi- ja viemärilaitosyhdistys ry (VVY) 2008. Haitallisten aineiden esiintyminen suomalaisissa yhdyskuntajätevesissä – E-PRTR –selvityksen tulokset. Vesi- ja viemärilaitosyhdistyksen monistesarja Nro 24. 83 s. + liitteet.

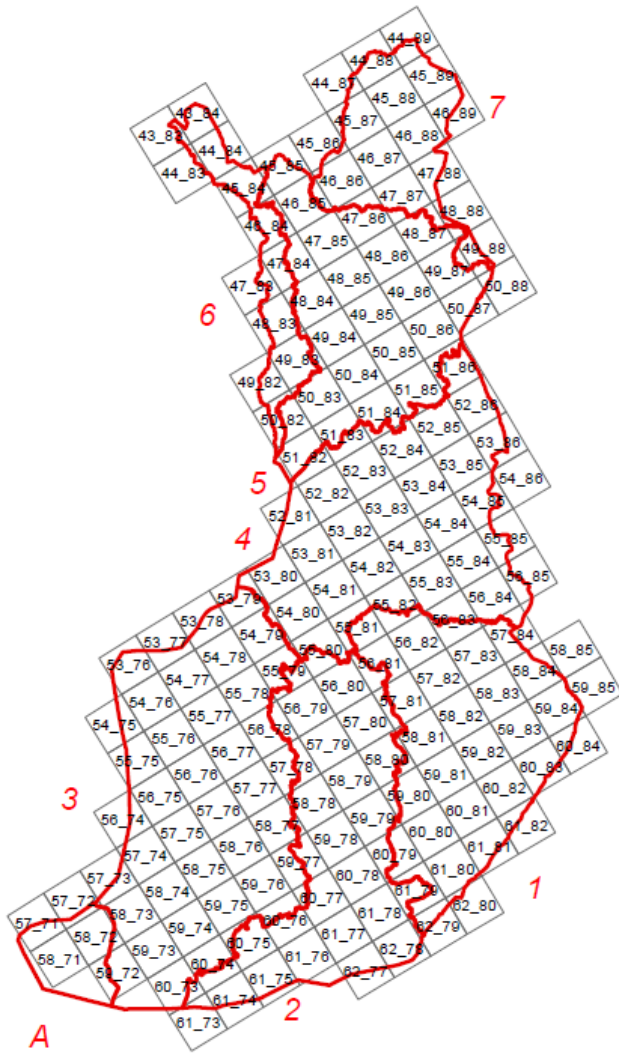

Liite 1. Raskasmetallilaskeuma Suomeen

Kadmiumin, elohopean ja lyijyn laskeuman arviot perustuvat mallinnettuihin tuloksiin vuoden 2010 kokonaislaskeumasta, johon luetaan mukaan sekä Suomen päästölähteistä että kaukokulkeutumasta peräisin oleva raskasmetallilaskeuma. Mallitulokset on haettu EMEP:in verkkopalvelusta 50 km hilassa (EMEP MSC-e 2012). Raskasmetallien laskeumamalli on YK:n Euroopan talouskomission kaukokulkeutumissopimuksen (UNECE Convention on Long Range Transboundary Air Pollution) alaisen EMEP-seurantaohjelman kehittämä.

Laskeuma vesienhoitoalueittain

EMEP50-hila yhdistettiin vesienhoitoalueiden rajoihin ja selvitettiin, mitkä EMEP50-ruudut sattuvat mihinkin vesienhoitoalueeseen (Kuva 1). Raskasmetallilaskeumamallista saatiin kunkin 50x50 km² ruudun pinta-alakohtaiset laskeumat kadmiumille Cd (g km⁻² a⁻¹), elohopealle Hg (g km⁻² a⁻¹) ja lyijylle Pb (kg km⁻² a⁻¹). Mallinnettujen laskeumien arvoille määritettiin pienimmät ja suurimmat arvot, keskiarvot, yleisimmät arvot (mediaanit) ja keskihajonnat vesienhoitoalueittain (Taulukko 1). ArcGis-ohjelmassa raskasmetallilaskeumamallin 50 km hila leikattiin vesienhoitoalueiden rajoilla. Vesienhoitoalueiden rajoilla EMEP-ruudut jakautuivat kahdelle tai kolmelle VHA:lle. Paikkakohtaiset laskeumat (kg a⁻¹) määritettiin kertomalla pinta-alakohtaiset laskeumat kunkin EMEP-ruudun tai sen osan pinta-alalla. Jokaiselle vesienhoitoalueelle määritettiin laskeumasta peräisin olevat kadmiumin, elohopean ja lyijyn kokonaiskuormat laskemalla yhteen paikkakohtaiset laskeumat (Taulukko 2). Laskeumasta kohdistuva kuormitus sisävesiin arvioitiin kertomalla vesienhoitoalueen kokonaiskuorma alueen sisävesien osuudella, joka saatiin vesienhoitosuunnitelmassa annetusta aluekuvauksesta (Taulukko 3).

Kuva 1. EMEP50-hilan ja vesienhoitoalueiden leikkaus.

Taulukko 1. Mallinnetun kadmiumin (Cd), elohopean (Hg) ja lyijyn (Pb) pinta-alakohtaisen laskeuman yhteenveto vesienhoitoalueittain. Laskeumalle on saatu yksi arvo kutakin 50 km EMEP-ruutua kohti.

		VHA1	VHA2	VHA3	VHA4	VHA5	VHA6	VHA7	VHA8
Cd (g km ⁻² a ⁻¹)	N	34	38	44	40	36	16	20	5
	min.	9.52	10.52	7.66	5.63	2.78	2.78	3.38	10.19
	maks.	25.78	28.44	27.01	11.74	8.03	8.03	9.34	17.79
	ka	15.63	17.00	15.21	8.69	4.99	4.57	4.33	13.32
	med.	14.85	16.34	14.20	8.46	4.60	4.28	4.08	13.23
	k.haj.	4.00	4.65	4.58	1.77	1.25	1.58	1.26	2.96
Hg (g km ⁻² a ⁻¹)	N	34	38	44	40	36	16	20	5
	min.	8.38	6.98	5.80	6.00	5.38	5.38	5.54	6.34
	maks.	10.17	10.84	10.18	9.57	14.93	14.93	7.60	8.98
	ka	9.17	9.11	8.60	8.32	7.58	7.64	6.82	7.60
	med.	9.13	9.24	9.16	8.36	7.24	7.15	7.10	7.60
	k.haj.	0.39	0.75	1.27	0.68	1.43	2.08	0.60	1.09
Pb (kg km ⁻² a ⁻¹)	N	34	38	44	40	36	16	20	5

S Y K E

min.	0.26	0.28	0.19	0.15	0.08	0.08	0.07	0.28
maks.	0.62	0.81	0.59	0.32	0.21	0.21	0.11	0.44
ka	0.42	0.44	0.37	0.24	0.13	0.12	0.09	0.35
med.	0.41	0.43	0.38	0.23	0.12	0.11	0.09	0.34
k.haj.	0.09	0.12	0.09	0.05	0.03	0.04	0.01	0.06

Taulukko 2. Vesienhoitoalueille kohdistuva ilmaperäisestä laskeumasta tuleva kadmiumin (Cd), elohopean (Hg) ja lyijyn (Pb) kokonaiskuormitus.

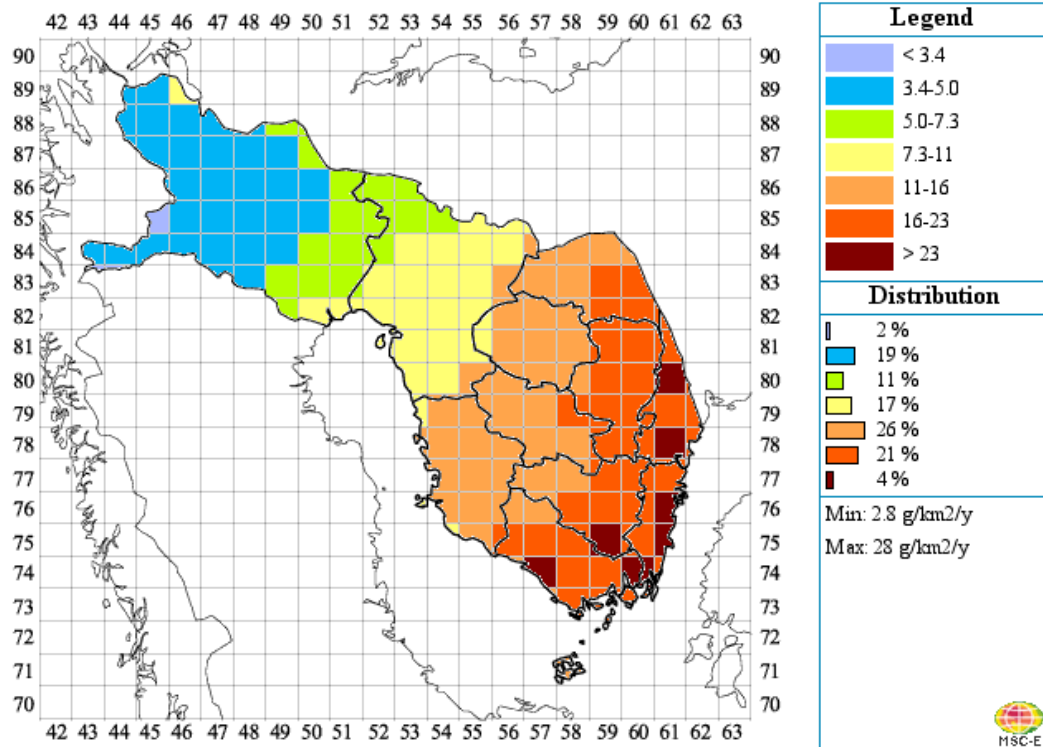
VHA	Cd (kg a ⁻¹)	Hg (kg a ⁻¹)	Pb (kg a ⁻¹)	VHA:n pinta-ala (km ²)
VHA1	919	535	24 677	58 158
VHA2	1 011	526	26 530	57 074
VHA3	1 301	739	31 022	83 360
VHA4	582	569	15 925	68 084
VHA5	265	409	6 903	54 831
VHA6	65	110	1 776	14 587
VHA7	109	170	2 247	25 566
VHA8	84	50	2 197	7 105

Taulukko 3. Vesienhoitoalueiden sisävesiin kohdistuva ilmaperäisestä laskeumasta tuleva kadmiumin (Cd), elohopean (Hg) ja lyijyn (Pb) kokonaiskuormitus.

VHA	Cd (kg a ⁻¹)	Hg (kg a ⁻¹)	Pb (kg a ⁻¹)	VHA:n sisävesien pinta-ala (km ²)
VHA1	176	103	4 738	11 166
VHA2	132	69	3 458	7 439
VHA3	299	170	7 135	19 173
VHA4	40	39	1 099	4 698
VHA5	10	16	272	2 157
VHA6	3	5	81	666
VHA7	9	14	180	2 045

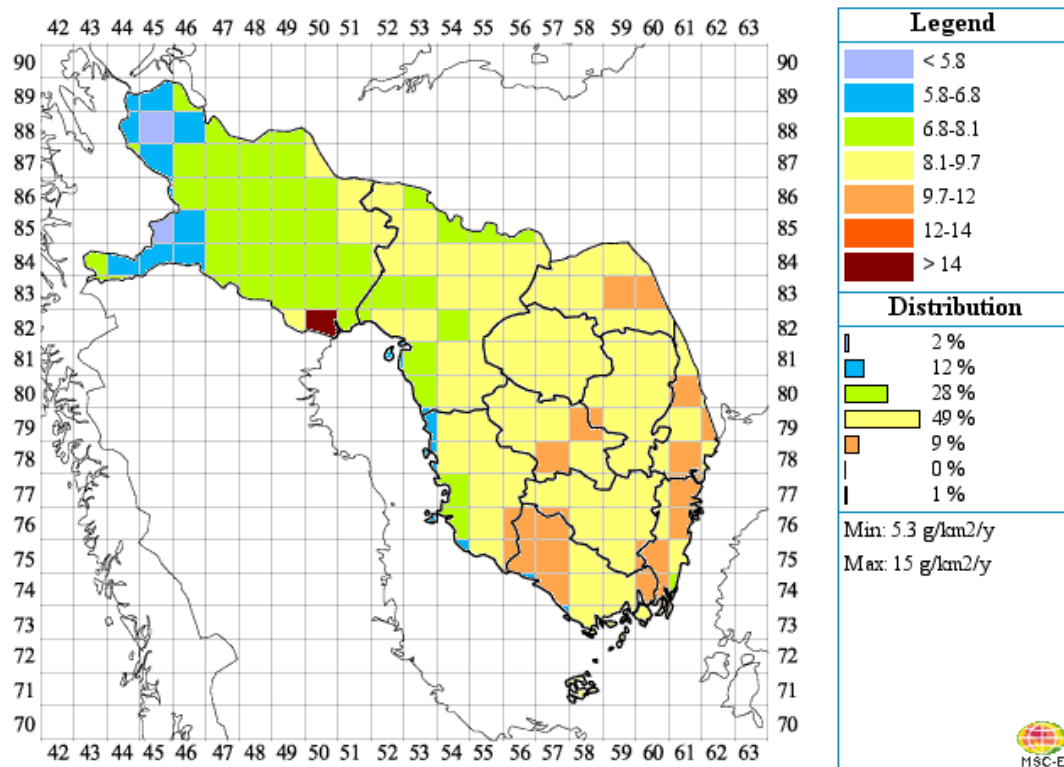

SYKE

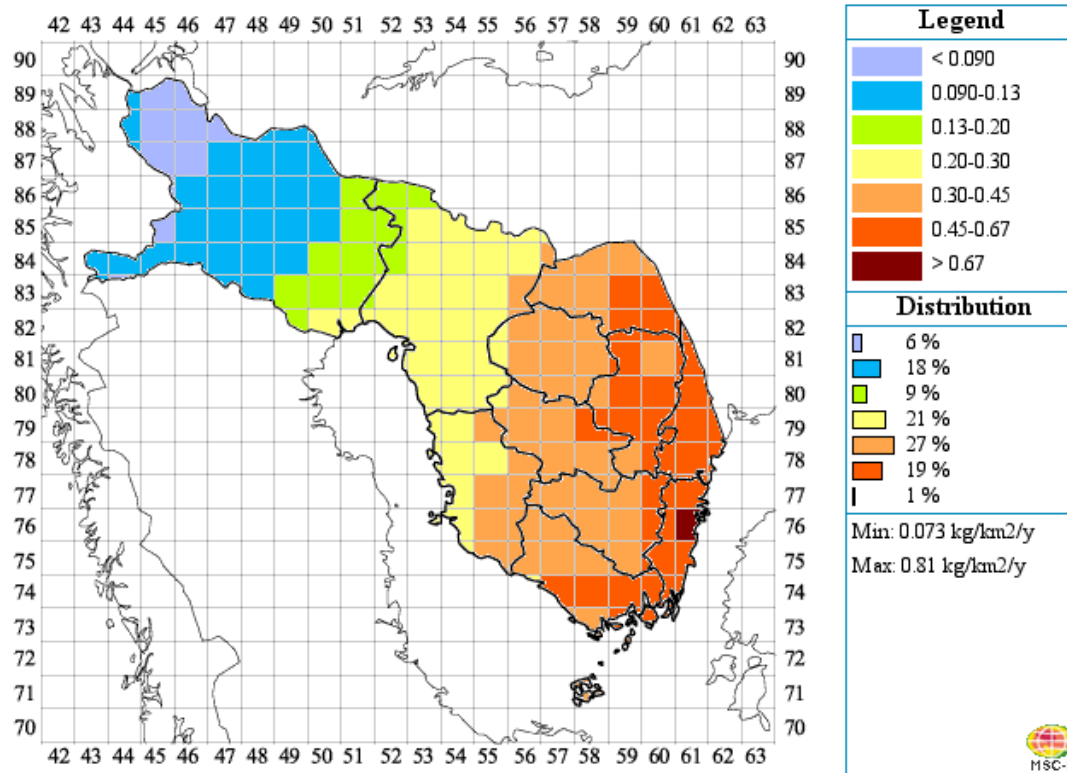
Cadmium total deposition in Finland in 2010, g/km²/y

Kuva 2. Kadmiumin mallinnettu kokonaislaskeuma Suomeen 2010 (g km⁻² a⁻¹)

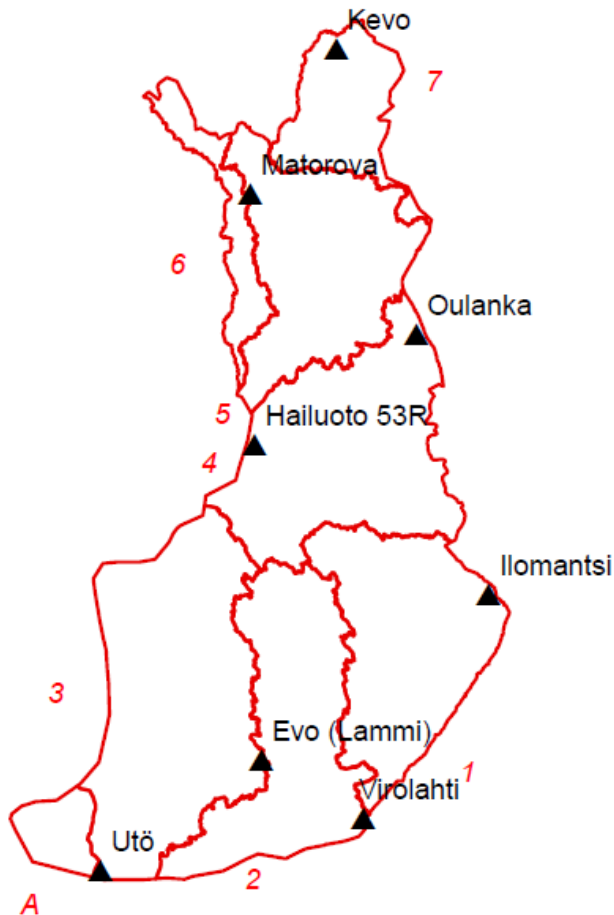
Mercury total deposition in Finland in 2010, g/km²/y

Kuva 3. Elohopean mallinnettu kokonaislaskeuma Suomeen 2010 (g km⁻² a⁻¹)

Lead total deposition in Finland in 2010, kg/km²/y

Kuva 4. Lyijyn mallinnettu kokonaislaskeuma Suomeen 2010 (kg km⁻² a⁻¹)

Kuva 5. Ilmatieteen laitoksen havaintoasemien sijoittuminen eri vesienhoitoalueille

Vertailua havaintoihin

Mallinnettuja laskeuma-arvoja verrattiin havaintoihin Virolahdelta (VHA1), Evolta (VHA3) ja Pallakselta (VHA6). Virolahden ja Pallaksen Cd- ja Pb- havainnot ovat keskiarvoja vuosilta 1998 - 2007 (Kyllönen ym. 2009) ja Evon ja Pallaksen Hg-havainnot edustavat 1990 – 1995 jaksoa (Porvari & Verta 2003, Wängberg ym. 2010). Mallinnettuihin vesistöalueiden laskeumien mediaaneihin verrattuna havaitut Cd- ja Pb- laskeumat ovat suurempia ja havaitut Hg- laskeumat pienempiä. Kadmiumin havaittu laskeuma on Virolahdella ja Pallaksella noin kolminkertainen mallinnettuun verrattuna. Elohopean havaittu laskeuma on mallinnettua noin puolet pienempi Evolla ja noin kaksi kolmannesta pienempi Pallaksella. Lyijyn havaittu laskeuma on Virolahdella yli kaksinkertainen ja Pallaksella lähes kolminkertainen mallinnettuun verrattuna.

Taulukko 5. Havaittujen kadmiumin ja lyijyn laskeumien keskiarvot (1998-2007) verrattuna EMEP-50 mallinnettuun laskeumaan (2010) Ilmatieteen laitoksen havaintoasemien läheltä.

VHA	IL:n asema	Cd ($\text{g m}^{-2} \text{a}^{-1}$) Kyllönen ym. 2009	Cd ($\text{g m}^{-2} \text{a}^{-1}$) EMEP 2010	Pb ($\text{g m}^{-2} \text{a}^{-1}$) Kyllönen ym. 2009	Pb ($\text{g m}^{-2} \text{a}^{-1}$) EMEP 2010
3/8	Utö (1998-2003)	28.8	13.2	885	342
1 / 2	Virolahti	38.2	22.1	955	564
2 / 3	Evo	24.6	16.3	606	413
1	Ilomantsi	22.5	14.9	553	413
4	Hailuoto 53R	15.2	9.1	401	292
4	Oulanka	11.6	6.7	279	182
5 / 6	Matorova	12.2	3.9	298	100
7	Kevo	6.8	3.8	161	100

Taulukko 6. Havaitun elohopean ja Pb laskeumien keskiarvot (1998-2007) verrattuna EMEP-50 mallinnettuun laskeumaan (2010) Ilmatieteen laitoksen havaintoasemien läheltä.

VHA	IL:n asema	Hg ($\text{g m}^{-2} \text{a}^{-1}$) Porvari ym 2003, Wängberg ym 2010	Hg ($\text{g m}^{-2} \text{a}^{-1}$) EMEP 2010
2 / 3	Evo		9
5 / 6	Pallas/Matorova		7

Lähteet

EMEP MSC-e, 2012. Country specific report for Finland Finland <http://www.msceast.org>.

Päivitetty 2012. Luettu 4.12.2012.

Kyllönen, K., Karlsson, V., Ruoho-Airola, T. 2009. Trace element deposition and trends during a ten year period in Finland. Science of the Total Environment 407:2260-2269.

Munthe J., Wängberg I., Rognerud S., Fjeld E., Verta M. Porvari P., Meili M. 2007. Mercury in Nordic ecosystems. IVL-report B1761. www.ivl.se.

Porvari, P., Verta, M., 2003. Environmental Pollution 123:181-191.

Wängberg, I., Aspö Pfaffhuber, K., Berg, T., Hakola, H., Kyllönen, K., Munthe, J., Porvari, P., Verta, M. 2010. Atmospheric and catchment mercury concentrations and fluxes in Fennoscandia. TemaNord 2010:594. Pohjoismainen ministerineuvosto, Kööpenhamina 2010.